

УДК 004.91

© Т. Ю. Киричок, д.т.н., професор, Н. М. Фіголь, к.філол.н.,
доцент, КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ, Україна

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ЕЛЕКТРОННОГО ДИСКУРСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

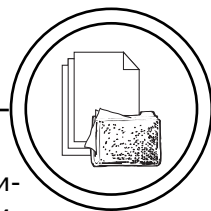
**У статті йдеться про необхідність доопрацювання
ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання
електронні. Основні види та вихідні відомості», який частково
не відповідає рівню розвитку сучасних електронних видань
та потребує уточнення.**

**Ключові слова: електронне видання; стандарт; мережеве
електронне видання; електронне навчальне видання;
електронний підручник; електронний посібник.**

Електронні видання (ЕВ) на сьогодні стали предметом активних обговорень як серед науковців, так і серед користувачів. Відбуваються семінари, форуми щодо доцільності їх використання в навчальному процесі; фахівці намагаються з'ясувати їхні переваги та недоліки, відмінні характеристики. Дослідження електронних навчальних видань можна систематизувати у декілька груп: у яких науковці заклали теоретико-методологічні засади до вивчення ЕВ, вивчали історіографію, типологію, особливості створення та функціонування цього типу видань (Г. Вараксин, В. Вуль, С. Сисоєва, П. Полянський, С. Фіялка, М. Женченко, О. Єсіна, Л. Лінгур, О. Корбут, С. Федорчук, Ю. Жук, В. Бублик, В. Анохін, Т. Ярошенко), та праці, в яких вивчали специфіку створення та функціонування ЕВ саме у певній галузі знань (А. Литвин, О. Алексєєв, Н. Самарина, О. Шмегера, Е. Блинова та ін.).

Активне поширення електронних навчальних видань (ЕНВ) відбувалося лише в кінці ХХ- на початку ХХІ століття, тому очевидно, що нормативна база щодо них є на етапі розроблення, та потребує вдосконалення. Існує багато питань, що досі залишаються не уніфікованими, зокрема трапляються суперечливі моменти навіть у нормативній базі — ДСТУ, тому метою нашої статті якраз є спроба зробити акцент на неоднозначних питаннях та подати пропозиції щодо уточнення термінологічного апарату електронного дискурсу.

У 2010 році Державною науковою установою «Книжкова палата України імені Івана Федорова» було розроблено ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [3]. Важливо, що національний стандарт щодо електронних видань на теренах України було введе-

но в обіг вперше, тому це є незаперечним кроком уперед. Проте час минув, технології стрімко вдосконалюються, тому теоретична і термінологічна база потребує доопрацювання та доповнення. Деякі поняття та визначення цього стандарту вже є морально застарілими (через постійний технічний розвиток інформаційних накопичувачів, сфер поширення електронних видань тощо), неточними, наприклад, визначення самого електронного видання (у ньому не йдеться про можливість оновлюваності таких видань та зазначено, що вони розповсюджуються в незмінному вигляді). На нашу думку, теза про незмінність неоднозначно характеризує електронне видання, оскільки саме видання у цифровому вигляді, на відміну від друкованого, має перевагу, яка полягає у ймовірній оновлюваності. Очевидно, що електронне видання є кінцевим результатом редакційно-видавничої підготовки, однак споживач цього продукту може отримувати не лише незмінну інформацію, а й її оновлювану версію, що може здійснюватися у віддаленому режимі автоматично. До того ж за бажанням автора, користувач може бути долучений до тестування та вдосконалення продукту.

На сьогодні в науковій спільноті немає єдності, який термін вживати: «мережеві» чи «мережні». У ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [3], основному нормативному документі держави щодо електронних видань, вжито термін «мережні». Однак

це суперечить мовним правилам: «мережний» є прикметником до «мережка», тоді як «мережевий» — до «мережа» [1]. Щобільше, у науковому дискурсі стосовно комп'ютерних мереж також вживається саме термін «мережевий» [4, 6], тому очевидно, що вищезгаданий стандарт потребує уточнення.

Багато класифікаційних позицій, зафіксованих у стандарті, також на сьогодні не витримують критики, тому варто їх доповнити.

Треба звернути особливу увагу на розділ 4 ДСТУ 7157:2010, оскільки в ньому подано досить неповну класифікацію видань за такими ознаками:

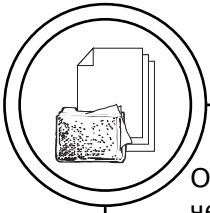
— за наявністю друкованого еквівалента: визначено лише два типи електронного видання (електронний аналог (копія, версія) друкованого видання; самостійне електронне видання). Варто зазначити, що електронне видання може бути підкріплене друкованим еквівалентом;

— за технологією використання: не виокремлено видання, підготовлені для планшетів, мобільних телефонів, електронних книг та інших пристроїв зчитування інформації, що на сьогодні є дуже поширеним;

— за природою основної інформації: не зазначено нотне та картографічне видання;

— за структурою: варто вказати не лише одночастинні, багаточастинні та серійні видання, а й зібрання творів та вибрані твори.

Вважаємо, що цю класифікацію варто доповнити, посилаючись на ДСТУ 3017–95 «Видання.

Основні види. Терміни та визначення» [2], зокрема додати позицію за складом основного тексту (моновидання, збірник) та за аналітико-синтетичним переробленням інформації (інформаційне, бібліографічне, реферативне, оглядове, дайджест, а також поділ видань за інформаційними знаками (текстове, нотне, картографічне, образотворче). Адже те, що таких типів електронних видань не було на початку XXI століття, не означає, що їх не може бути, про що свідчать сучасні електронні видання з образотворчого мистецтва, картографічні тощо.

Відповідно до ДСТУ 7157: 2010 [3], електронні видання поділяють на групи за цільовим призначенням: 1) офіційні; 2) суспільно-політичні; 3) наукові; 4) науково-популярні; 5) популярні; 6) виробничо-практичні; 7) навчальні; 8) довідкові; 9) релігійні; 10) літературно-художні; 11) видання для дозвілля; 12) рекламні. Убачається за доцільне виділити таку групу видань як подарункові, що мають свої особливості подання матеріалу, та суттєво вирізняються пакуваннями.

Варто зазначити, що для пакування електронних видань перших восьми видів зазвичай застосовують стандартні пакування. Останні чотири види видань часто потребують пакувань, що є індивідуально розробленими. Зокрема, це стосується рекламних електронних видань, котрі є надзвичайно різноманітними та такими, що динамічно розвиваються. Тому вкрай необхідно їх класифікувати. Так, у групі рекламних електронних видань доцільно виділити:

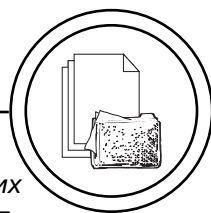
- каталоги продукції;
- електронні візитівки;
- презентації компаній чи проектів;
- продукти просування товарів та послуг (промоція);
- сувеніри.

У стандарті варто подати класифікацію за форматами розповсюдження, кодування, зчитування електронного видання. Також важливо вказувати інформацію про обсяг видання (наприклад, у кілобайтах, мегабайтах).

У ДСТУ 7157:2010 не подано класифікацію періодичних та неперіодичних видань за інформаційними знаками. Чітко цю класифікацію наведено у ДСТУ 3017–95, тому її можна адаптувати відповідно до особливостей електронних видань, та дати прийнятні визначення цих понять (наприклад, конспекту лекцій, підручника, посібника, хрестоматії тощо).

Таким чином, вважаємо за доцільне класифікувати ЕНВ за інформаційними знаками у такі типи: електронний посібник, електронний наочний посібник, електронний практичний посібник, електронний навчальний посібник, електронний навчальний наочний посібник, електронний навчально-методичний посібник, електронний практичний порадник, електронний підручник, електронні методичні рекомендації, електронний курс лекцій, електронний текст лекцій, електронний конспект лекцій, електронна навчальна програма, електронний практикум, електронна хрестоматія.

Наразі можна виокремити такі основні види ЕНВ та навести їх визначення:

— *Електронний підручник* — ЕНВ із систематизованим викладом дисципліни (її розділу, частини), у зручній для вивчення і викладання формі, що відповідає навчальній програмі та офіційно затверджене як таке, яке пройшло редакційно-видавниче опрацювання, призначене для розповсюдження, має вихідні дані.

— *Електронний посібник* — ЕВ, призначене для допомоги у практичній діяльності чи в оволодінні навчальною дисципліною, матеріал у якому викладено у зручній для вивчення і викладання формі, яке пройшло редакційно-видавниче опрацювання, призначене для розповсюдження, має вихідні дані.

— *Електронний конспект лекцій* — ЕНВ стислого викладу курсу лекцій або окремих розділів навчальної дисципліни, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни.

— *Електронні методичні матеріали* — ЕНВ або виробничо-практичне видання із роз'ясненнями з певної теми, розділу або питань навчальної дисципліни з викладом методики виконання окремих завдань.

— *Електронний тренажер (віртуальна лабораторна робота)* — ЕНВ, призначене для формування і закріплення практичних навичок після попереднього засвоєння теоретичного матеріалу.

— *Електронний практикум* — ЕНВ з практичними завданнями і вправами, що сприяють засвоєнню набутих знань, умінь.

— *Електронні методичні вказівки та завдання для розрахункових, комплексних контроль-*

них, розрахунково-графічних робіт — ЕНВ, яке містить інструктивні та методичні матеріали, необхідні для організації виконання студентом певних видів робіт.

— *Електронні методичні вказівки та завдання для курсових робіт і проектів* — ЕНВ, яке містить інструктивні та методичні матеріали, необхідні для організації самостійної роботи студента під час виконання курсових проектів або робіт.

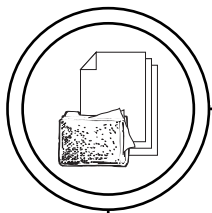
— *Електронні тести для поточного, модульного та семестрового контролю з дисципліни* — ЕНВ, що містить сукупність тестових завдань, призначених для вхідного, проміжного і підсумкового самоконтролю рівня знань.

— *Електронний глосарій з дисципліни* — електронне навчальне видання, що містить короткі відомості про основні терміни та поняття, які використовують у навчальній дисципліні.

— *Електронний словник* — електронне довідкове видання впорядкованого переліку мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), доповнених відповідними довідковими даними.

— *Електронний довідник* — електронне довідкове видання прикладного характеру, побудоване за абеткою назв статей, або в систематичному порядку.

Крім того, не дуже доречно і вдалими є приклади оформлення вихідних відомостей електронного видання, що графічно та логічно дублюють правила стандарту друкованих видань. Їх варто переглянути та доповнити, враховуючи характерні особливості візуального оформлення саме електронних видань.

Висновки

Отже, дослідивши наукову літературу та нормативну базу щодо електронних видань, можемо стверджувати, що чітко й надовго визначити основні терміни та створити вичерпну класифікацію не вдалося, адже комп'ютерні технології розви-

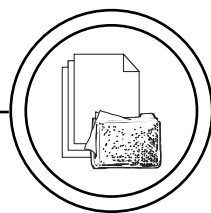
ваються дуже стрімко. Чинний стандарт електронних видань потребує доопрацювання та доповнення (є питання на рівні класифікації видань за видами, на рівні формулювання термінологічного апарату), враховуючи усі особливості сучасного розвитку електронних видань.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — Київ; Ірпінь : ВТВ «Перун», 2005. — 1728 с.
2. ДСТУ 3017–95. Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Чинний від 1996–01–01 : [затв. наказом Держстандарту України від 23.02.95 № 58]. — Київ : Держстандарт України, 1995. — 47 с.
3. ДСТУ 7157 : 2010. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості. — Чинний від 2010–07–01. — Київ : Держспоживстандарт України, 2010. — 18 с.
4. Зайченко Ю. П. Комп'ютерні мережі / Ю. П. Зайченко. — Київ : Видавничий дім «Слово», 2003. — 288 с.
5. Корбут О. Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. Г. Корбут // confesp.fl.kpi.ua : веб-сайт. — 2012. — Режим доступу : www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php. (Дата звернення : 10.10.16).
6. Кулаков Ю. О., Луцький Г. М. Комп'ютерні мережі. Підручник / За ред. Ю. С. Ковтанюка. — Київ : Юніор, 2003. — 400 с.
7. Положення про електронні освітні ресурси. — № 1695/22007 від 5 жовтня 2012 р.

References

1. Busel, V. T. (2005). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainiskoi movy [Great Dictionary of Modern Ukrainian Language]*. Kyiv; Irpin: VTV 'Perun' [in Ukrainian].
2. National standards of Ukraine. (1995). *DSTU 3017–95: Vydannia. Osnovni vydy. Terminy ta vyznachennia [Edition. The main species. Terms and Definitions]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. National standards of Ukraine. (2010). *DSTU 7157:2010: Informatsiia ta dokumentatsiia. Elektronni vydannia. Osnovni vydy ta vykhidni vidomosti [Information and documentation. Electronic Publishing. Main types and output data]*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Zaichenko, Iu. P. (2003). *Komp'iuterni merezhi [Computer networks]*. Kyiv: Vydavnychiy dim 'Slovo' [in Ukrainian].
5. Korbut, O. H. (2012). *Elektronnyi pidruchnyk yak element osvithnoho sere-dovyshcha [Electronic textbook as part of the educational environment]*. Retrieved from www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php [in Ukrainian].
6. Kulakov, Iu. O. & Luts'kyi, H. M. (2003). *Komp'iuterni merezhi [Computer networks]*. Kyiv: Yunior [in Ukrainian].
7. (2012). *Polozhennia pro elektronni osvithni resursy # 1695/22007 [Regulations on electronic educational resources # 1695/22007]* [in Ukrainian].

В статье речь идет о необходимости доработки ДСТУ 7157:2010 «Информация и документация. Издания электронные. Основные виды и исходные ведомости», который частично не соответствует уровню развития современных электронных изданий и требует уточнения.

Ключевые слова: электронное издание; стандарт; сетевое электронное издание; электронное учебное издание; электронный учебник; электронное пособие.

In this article we are talking about e-learning discourse terminology, the need to develop a clear classification of electronic textbooks.

The purpose of the article is to provide a detailed classification of electronic textbooks by the different criteria. The methods of analysis, synthesis, comparative, deduction, induction and description were used to achieve this goal. The result of the study is a better understanding of such phenomena as electronic edition, in particular textbook, highlighting their different types, based on the different criteria. Classification and terminology of electronic publications, including electronic educational publications, require revision and amendments, considering all the features of the current state of information technology.

It is considered appropriate to classify electronic textbooks by the information signs at the following types: electronic manual, electronic visual aids, electronic practical guide, electronic textbook, electronic educational visual aids, electronic practical counselor, electronic guidance, electronic lectures, electronic text lectures, electronic lecture notes, e-training program, an electronic workshop. Separately, the information signs should provide reference and electronic edition, which also can be used in the educational process, electronic dictionary, an electronic encyclopedia, electronic encyclopedic dictionary, an electronic language dictionary, electronic glossary, an electronic terminology, electronic directory.

In our view, it is appropriate to single out student work electronically by authorship criteria: master's thesis; thesis project (work); work of a bachelor; course project (work); abstract.

And absolutely independent electronic component of the educational discourse includes 'software', which is often referred to as electronic textbooks.

Keywords: electronic publishing; standard; network electronic publishing; electronic textbook; electronic textbook; electronic manual.

Рецензент — О. В. Тришук, д.н. із соц. комунікацій,
професор, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Надійшла до редакції 25.10.16